

Мијачко племе.

Сима Тројановић.

На Балканском Полуострву Грци се највише држе морске обале, и ретко где улазе с насељима даље на копно. Македонски Власи (Аромуни) обратно, као чист пастирски народ, лети су при морани да се пењу на високе планине, где су обилне испаше за њихова многобројна стада. Зими се пак спуштају у жупне равнице Егејског и Јонског Мора. Међутим зими многоше породице остају код кућа у врло живописним амфитеатралним положајима, склоњене од великих путева, куда је наилазила војска и разне глобације за турског времена. Они су негда скитали чак до Дунава и Саве, па одатле далеко на запад и исток, због тога се само тако и може разумети велики број топографских имена, наденут и тамо из њихова језика.

По начину живота њима је најсличније српско племе Мијаци. Око Радике и њених десних притока, Големе и Мале Реке, ограничени су на западу Корабом, а на истоку Бистром. То је висока планинска зона, где се планине дижу око 2000 м, па је клима оштра и с мало добра простора за земљорадњу. Лавину, по црногорском усов, Мијаци зову дрáга, и она се јавља и на омањем Брзовецу, а око Радике нема пролећа да се с огромном тутњавом не сјури у речна корита, носећи и дрвље и камење што на путу наиђе, да често Радику зајази. Снег почне вејати у октобру па дотраје до априла. По планинама има много дивљачи, особито дивокоза, дивљих свиња, срна, медведа, вукова итд.

Сад мијачко племе не броји више од 8000 душа, рачунајући ту само она села, која Мијаци сами за себе присвајају, мада географска литература и даље залази, често и с правом, али ја ћу као етнограф држати се мијачког признавања, где је највеће село: Галичник, а уједно и најиздигнутије, јер је подигнуто на висини од 1395 м. над морем, Лазаропоље прелази 1300, Тресонче 700. Њима се придружују нижа села: Селце, Росоки, Сушица (најмање село, премда најстарије по постанку), Гаре, Осој, Ехловец (пада на кичевску страну, али им је ношња и идиом исти, па се

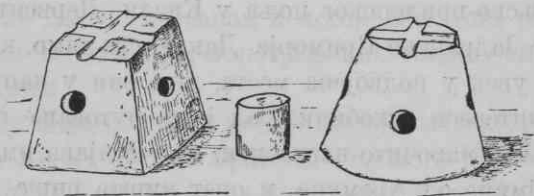
за то с њима жене и удају, јер с Брсјацима, једним великим околним племеном, то не чине сем врло ретких случајева). Мијачка су села и у велешком крају: Папрадиште и Техово, у Битољском Пољу, богато село Смиљево, а у Малој Реци Мелничани, Горни и Долни.

Нека села бележе у мешана, као Ростуше, јер имају у себи много реканске крви. Тако мисле и за Битушу, Јанче и Требишче у главном. Сви живе у селима збијена типа на долињским странама. Долине су дубоке са стрмим странама. Изнад мијачких села и око њих шире се корије (шуме), а изнад шума су »планине«, под којим називом они разумеју простране пашњаке, који се у Србији зову и сувати. У том крају нарочито су бујне »планине« на граници по широким плећима Кораба, а још више воле своје оближње испаше: Брзовец, Маскаревец, Суво Поле и Јаму у Бистри. Издижу и на Стогове, али само крајња насеља, Галичани опет на Соломоницу итд. У јесен су се пре кретали с многобројним стадима или без породице, ка Солуну и у околину испод Олимпа до у Тесалију, па и преко битољско-прилепског поља у Кизли-Дервент, па у Мусакију и околно Јадранско Приморје. Дакле, све тамо, куда води пут и Влахе, али увек у подвојена места, што они у напред знају, да им се не би интереси сукобили. Сад је то путовање готово сасвим напуштено. Ваља нарочито нагласити, да у Мијака има само културне позајмице од Аромуна, и опет ништа више него, рецимо, у Србији. Интересантно је поменути грчке примљене речи, на пр. вапцување, како веле за фарбање, исто као и Аромун и Румун, па пиростија (сацак, треножац, а околни Арнаути за исту справу служе се као и северни Срби »сацаком«, али Арнаути га зову још и »гомар«), међутим и Аромун као и Румун такођер веле пиростија.

Овде су арнаутске све беле као лабудови, влашке све црне, а мијачке више беле, а мање гаје црних, тек колико им треба вуне за неколика црна одела, за: зобанче (ћепе), зобан, и женске црне појасе. О женидби између Мијака и Влаха као и Арнаута нема ни трага, јер је већ поменуто да Мијак неће да меша крв ни са српским другим околним племенима, од којих га деле само мало наречје, ношња и обичаји. Друга традиција и самосвест па све узалуд. У Законику цара Душана чак се исрично забрањује брак између Срба и Влаха.

Галичани и Тресончани не сеју на пример никаквих жита, јер не могу због хладне климе да успевају; једино по градинама при-

лично напредују: грах, зелка (купус), тиква, будулки (кромпир), преш (празилук), пиперка (паприка), цвекла, лобода, лошћика (салата, име романско, слично *Lactuca*). Виђа се и по која пченка (кукуруз), али да се само по који сласти ради испече на жару, под именом Цаблан. Женскадија у градини нађе мало места за цвеће. Сем огромна броја оваца (за Галичник прича се да је у раније, доба сам имао око 100.000 оваца), пре и много коња, који су им потребни за ношење ствари кад пођу на бачила, исто као и у жупне топле крајеве на зимовник, па и за кирицовање да зараде новаца, као и од белог овчег смока и кожа, па да набаве жита, соли и разноврсних других потреба за дом и личност. Коза имају врло много, али њих чувају око села, никад не идући с њима, као с овцама, у планину. Тако исто гаје прилично говеда. Од пернате живине држе само кокошке, патке ретко; гуске, ћурке и морске кокошки никако, исто тако ни голубове не.

Слика 1. „Старче“.

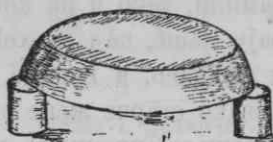
Мијаци су крупни, снажни и издржљиви на свакој муци, и при том врло поштени, радени и с малим задовољни. У позније време, од како им је пљачка арнаутска и други ужасан бес дозвољено, а убиства била на дневном реду, кренули су мушкарци у гурбетлук, у све околне државе, где неки остају годинама да што више новаца зараде и својим кућама пошаљу, а овде-онде ето их и кући у посету на краће и дуже време, а у старим годинама обично остају код куће да им у родној земљи кости покопају. У гурбету се баве највише као зидари за тим алвације, бозације и разни други ситни посленици, па и трговци, особито бакали. Многи се и врло много обогате, па онда остану на страни, особито ако су нежењени, а жењени довијају се да и фамилију преведу.

Уз горњу општу карактеристику овде ћу се нарочито позабавити укратко и једном материјалном ствари, која је врло стародревна и толико интересна да може етнологу далек поглед да

расветли. То је тако звано старче, кад је једно, иначе се у множини каже код њих две старчиња, три старчиња — необично за наш слух, навикнут на друкчију промену именица, за то смо приморани да се у будуће држимо наше деклинације. Од нарочито масне, црвенкасте, земље умесе саме жене три разна облика: зарубљену пирамиду, зарубљен конус и цилиндар. У добро издробљену и расквашену земљу, преливеном врућом водом, додају мало кравље балете и козје длаке, па онда све то саспу на струнен простирач испод каквог дрвета или места од куће, где се горе завеже »јоже« (уже), за које се онај који земљу гази придржава, да је што боље смеша и испрврће. Кад је спреми да се под претима чисто маже, одмах приђу жене и просто рукама умесе све три горе поменуте форме, па однесу у вајат, где се у хладовини по десет дана суше, а после тог времена, издигну их на ател (што Црногорци зову черен), а то је као таванче под огњиштем, куда допире дим и топлота, па брзо шчврсну. Код зарубљене пирамиде доњи базис је сасвим четвртаст, са страном од 0·15, горе 0·11, а висина јој је 0·14 м; доњи обим зарубљеног конуса је 0·53, пречник 0·16 до 0·17, горњи пречник 0·10 до 0·11, а висина 0·15 м. Наспрамних рупа има по 4, како на пирамиди, тако и на конусу, које су дубоке по 0·3 м, и у њих се угурају маше, кад их хоће загрејане да помичу. Код ваљка је пречник базе 0·6, а висина 0·6 до 0·7 м. Од истог блата од ког се прави свако старче жене опет рукама, без грнчарског кола, спреме у »черешње« (црепуље), у којима пеку хлеб, као што сл. 2 показује. Кад се »огон« (огањ) добро ражари, около наместе три мала старчета па озго спусте изврнуту мању земљану черешњу или (код њих звану) бакарну синију с печењем или што буде, па тако наместе, да им унутрашњу страну оздо жар загрева; то траје док се тај суд изнутра не зацрвени, а да би тај тренутак загрејаности сазнале, а да је не преврћу, послуже се простим искуством, жена малко озго на данце плућне, па ако плувачка цврчи, готова је, одмах је скине и унутра спусти тесто, метне на огњиште, с данцетом разуме се горе, па черешњу покрије врућим железним сачем (вршником), који прекрије га још утарцима и супрашком и хлеб се, врло укусан, истија испече. На огњишту стоје по правилу два велика крстата старчета. Кад се хоће у неком великом суду, баш у црепуљи, да пече, онда се црепуља с једне стране намести пошироко озго по широстији, а с друге стране подметне се старче, и тако чврсто суд стоји, а оздо огон греје. Друго старче није потребно да се као трећи

ослонац подмеће под суд, и обично стоји за себе, чекајући кад ће му доћи ред за засебно друго спремање, на пример нешто у котлу. Довде је био говор о физичкој употреби старчета, а сад да пређемо и на култни значај, али само великих, јер цилиндри увек остају за пециво да послуже и ништа више, по правилу. Овде ваља напоменути да зарезани крст код великих нема никаквог хришћанског значења, јер служи само као прост жљеб да у његово улегнуће замакне наслоњени суд, ради стабилности. Али велики старци на Бодник (Бадње вече) сасвим приме на себе дубок духовни печат. Они се тог вечера налазе непосредно уз бодник (бадњак), чисто га заклањајући да му се који прогорели угарак или жар с огњишта не скотрља. Чим се приступи вечери, а то бива у »кући« (у значењу кухиње, као и већином по српским селима), домаћица одваја помало од сваког јела и спушта на старце, као мало хлеба, граха помешана са житом, пите с месом и што још има. У том свечаном поступку она му се обраћа као живом створу овим речима: »Ела дедо, да вечераме; ти да ораш и да копаш, и да не (нас) храниш«.

*

Слика 2. „Черепње“.

У прастаро време код Римљана стајало је огњиште у задњем делу атриума, где су и пенате имале култно место, јер је огњиште било специјално место њихова обожавања. Пред огњиштем стајао је сто, примајући такођер њима приношене жртве. Кад је огњиште временом пренесено из атриума у кујну, и пенате су тамо отпутовале.

У отменим кућама пенате су и даље задржане у атриуму, али у засебном сакраријуму. У основном задатку пенате су нераздвојне од огњишта. На огњишту се састају пенате с Вестом, богињом огњишта, па и с Ларама, који се често заеднички и именују. Пенате су биле заштитнице јестива, зато су од дневних obroka добијале свој део — из захвалности за благе дане изобиља. У светињи домаћег огњишта Веста је принцип виталитета и симбол комплетне

домаће религије. Овде се види, како се на огњишну ватру, као на извор и симбол све људске културе, надовезала и религијска служба, али то се срета не само код Римљана и Грка, него и код Хиндуса, Перзијанаца, а у мањем степену и код свих индо-европљана, а код наших старца јасно се назире, да се и они у неколико наносе на значај пената. Обраћати им се уочи сунчаног празника, нудити им залогаје захвалности, тражити од њих рад — све се то чини у религијској побуди, а опет у смислу неког посредничког нижег божанства. У овом случају на бадњак се нећемо освртати.

И остали Словени имали су своја нижа домаћа божанства, слична пенатама. Руси су их звали домовој. Они су се по народном предању бавили најрадије око огњишта у кући, крај ватре. Ноћу су тумарили, тражећи да једу. Чеси су им очували успомену до краја XIV. века, зовући та домаћа божанства *dědy*, *dědky*. Видесмо да старца и Мијакиње називају дедом, кад му се непосредно обраћају у свечаном моменту. Али овде вреди указати и на богумилског старешину код Срба, кога су »крстјани« по имену баш исто тако звали дјед или дид.

*

Још и то може да помогне размишљању о разлици између домовоја и старчета, јер док је домовој апстрактна представа, старче је још *in persona* телесна прилика са значајем жива створа с душом и разумевањем. А што се старче спустило с »Олимпа« у профану службу, метаморфоза је природно наступила у току времена. Муђутим, и ако не приписујем облик старчета каквом идолу, неку сличност ипак му не смем одрицати, јер трупина таквих код преисторијских и разних историјских скулптурних споменика има на хиљаде. Што се само два старчета, било две пирамиде или два конуса, налазе на огњишту, а има примерака да је толико стајало и пената, не бих могао ничему другом приписати него случају.

Старчета су из празнате породице Пецана Јовановића из Тресонча, а цртежи из Етнографског Музеја у Београду.

Литература: Цвијић, Основе (1906); Кичов, Македонија (1900); Драганов, Извјестија (1887); Св. Томић, Браство 17; Тома Смиљанић, Насеља, књ. 20.

Résumé:

L'auteur décrit du point de vue ethnographique la tribu serbe montagnarde des „Mijaci“ qui comptent env. 8000 âmes et vivent entre la Koraba et la Bistra autour de Radika, Golema et Mala Reka.

Антрополошки оцрт Николе П. Пашића и Миленка Р. Веснића.

Др. Нико Жупанић.

За време светског рата почео сам прибирати материјал за физиоетнологију виђених личности Срба, Хрвата и Словенаца. До данас успео сам, да приберем антропометриске и комплексционе податке од преко десет проминентних личности из разних подручја културног и политичког рада. Податке о расном обележју почившег Др. Ивана Тавчара из Љубљане објавио сам већ пре две године;¹ на овом месту пак доносим антрополошке оцрте наших заслужних и прослављених државника: Николе П. Пашића и пријатеља му, Др. Миленка Веснића.

Од Николе П. Пашића, чији је живот и рад већ опширно приказан,² нисам узео никакве антропометриске податке, и ако сам то често намеравао. Уверен сам, да ме Никола Пашић не би одбио, кад бих тражио за дозволу, али ми се чинило незгодно, да вршим процедуру мерења на човеку, који је био вазда запослен политиком и који је уживао толики ауторитет. Друкчији је то случај са Др. Миленком Веснићем, који се сам бавио науком и који је разумевао не само политику већ и науку и научаре. Он је мојој молби, да узмем антропометриске податке одмах изашао у сусрет и то

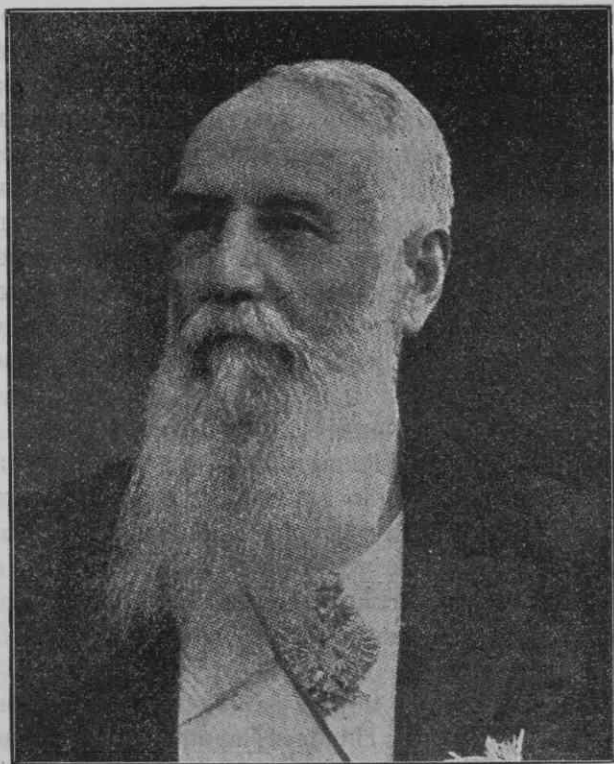
¹ Niko Županić, Antropološki ocrti Ivana Tavčarja. („Ljubljanski Zvon“ let. 1925, št. 11, str. 663—665). Ljubljana 1925.

² Илустровани радикалски алманах „Пашић“. (Уредио Д. М. Шијачки, I, II. Београд 1923 1925.) — Извршни одбор за прославу осамдесетгодишњице Николе Пашића. Београд 1926. — „Нови Живот“, год. VI, бр. 60. Београд 1926. — „Политика“, „Самоуправа“, „Време“ од 10.—16. децембра 1926. Београд 1926. — „Nova Evropa“ (Pašićev broj). Zagreb 1926. — J. M. Продановић, Никола П. Пашић. („Српски Књижевни Гласник“, књ. XX, бр. 2, стр. 123—134). Београд 1927. — М. Ćurćin, Smrt Nikole Pašića. („Nova Evropa“, књ. XIV, бр. 22, стр. 394—397). Zagreb 1926. Миша Трифуновић, Никола Пашић. (Српски Књижевни Гласник, књ. XX, бр. 3, стр. 197—206.) Београд 1927. — N. Županić, Pašić Nikola. (Narodna Enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka, III) Zagreb 1927.

у Паризу 7. септембра 1919. При тој прилици причао ми је много о Србима у Новом Пазару и о пореклу своје породице. Некипут провео сам с њим по читав сат у разговору о историји и карактеру Словена, Келта и Германа.

I. Никола П. Пашић.

Никола П. Пашић родио се на Никољ дан год. 1845. (по новом календару 19. децембра 1845) у Зајечару у источној Србији из трго-

вачке породице. Пашићи нису били аутохтони у Зајечару, већ су се доселили из Старе Србије, из Тетова, око године 1600.

Односно висине узраста, Никола Пашић налазио се некако на граници средњевисоких (1600—1699 мм) и високих људи (1700 мм и више). У последње време Пашић није се држао равно, јер је имао повинута леђа и напред нагнуто држање и ход. Биће да је у млађим годинама, пре наступа старости, висина његова узраста мерила око 170 см. По облику главе Пашић је спадао међу представнике

аријевске или нордиске расе (*Homo europaeus Linné*): био је изразит долихоид са издуженим обликом мозга, био је лепторин (узаног и издуженог носа) са нешто мало и фино повинутих носним хрбтом. Такав нос приметио сам на мраморном портрету чувеног бечког хирурга Billrotha, на ког је Пашић и иначе подсећао и по дугој падајућој бради и лицу. И код берлинског антрополога Feliksa pl. Luschana, јужног Словена по пореклу, запазио сам извесну физичку сличност са Николом Пашићем. Чело Николе Пашића није било уздигнуто, високо и стрмо, већ је мало сведено и положено прелазило у теме. Врх главе стојао је с обзиром на чело прилично високо изнад *meatus acusticus externus*. Затиљак није падао стрмо и одсечено као код наших репрезентаната динарске расе, већ се од врха полагао спуштао као што се и теме полагао дизало према истом врху. Зато је био затиљак заокружљен. Глава Пашићева није била малена, већ је сразмерно одговарала његовој висини узраста и његовим доста широким леђима и била је тако формирана, да није било несагласности између појединих делова, већ је била између њих толика хармонија, да је правила утисак пријатности, лепоте и импозитивности. Из целе физиогномије одсевао је неки суверени, олимпијски мир. Руке и ноге нису биле масивне, већ пропорционалне, можда и нешто нежне с обзиром на његова леђа и главу. Прсти на рукама били су танки и фини.

Комплексија Николе Пашића била је пре наступа старости отворена и светла (*hell*): имао је доста бујну и таласасту косу на глави и дугу падајућу браду отворено кестењеве (*hellbraun*) боје са бакреним сјајем. Боја коже на лицу и рукама била је бела са ружичастим инкарнатом (*colorito roseo*) кроз коју је пробијала модрина жила. Дужица ока била је отворено модра (према Н. Günther-у³ отворено сива).

На основу наведених морфолошких и комплексних ознака морамо гледати у физису Николе Пашића представника аријевске или нордиске расе (*Homo europaeus Linné*, кумријска раса — Broca, ксантодолихокефалија⁴ — Жупанић). Пошто су пак били и Словени античког века и у почетку средњег века народ високог става, долихокефалне главе, беле коже са роза инкарнатом и плаве

³ Hans F. R. Günther, Rassenkunde des deutschen Volkes, str. 56 (3. izdanje). München 1923.

⁴ N. Županić, Die Illyrier. Ein Profil aus der historischen Physioanthropologie der Balkanhalbinsel. (Sitzungsberichte der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 1906/07).

и отворено кестењаве косе бакреног сјаја,⁵ то можемо односно расне припадности Николе Пашића казати, да је био по својој спољашности прави Словен или јужни Словен раног Средњег века. Срби, Хрвати и Словенци данас у расном погледу нису већ такви као што су горе описани већ је код њих наступила телесна метаморфоза и то у правцу од ксантодолихокефалије ка меланобрахи-кефалији израженој у такозваном Јадранском или Динарском типу. По нашем мишљењу проузроковао је овај преображај главном физио-етнолошки субстрат предсловенског становништва на Балканском полуострву путем укрштавања, у којем је победила автохтона крв у извесним правцима. Ако који знаменити Србин није припадник Динарске расе, то без сумње није Никола Пашић. Зато је разумљиво, кад је немачки антрополог Н. Günther у своме делу о расној теорији немачког народа донео на табли, где је донео проминентне представнике „нордиске или претежно нордиске расе“ и слику покојног премиера краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Николе Пашића.⁶ Као сродници по раси стоје до Николе Пашића портретирани: Kaiser Friedrich III. (умро год. 1888.) и неки представници немачког праплемства. Тиме пак није речено, да је Никола Пашић припадао некаквој „немачкој раси“, јер таква раса у опште није ни постојала нити данас постоји, већ је Пашић носио у свом физису главне ознаке ксантодолихокефалног homo europaeus-a, којему нису припадали само стари Германи, већ и други аријевски (индо-европски) народи па и Словени старог доба.

Занимљиво је упоредити Николу Пашића и немачког државника кнеза О. Bismarck-a: Пашић био је долихокефалац док је био Bismarck не само брахицефалац већ хипербрахицефалац, ако не чак и ултрабрахицефалац; Bismarck је имао кратко и широко лице а Пашић издужено, овално. Bismarck имао је оне краниолошке ознаке, какве нису имали стари Германи, само је задржао од аријевске расе: статуру и комплексију. Зато немачки антрополози и не воле да се баве антропологијом Bismarck-a. Још јасније ће искочити физио-етнолошка слика Н. Пашића ако додамо за упоређење још и Грка Елевтера Венизелоса, исто једну величину на пољу унутрашње политике и дипломатије. Е. Венизелос, по рођењу Крићанин, с којим је автор имао прилику да лично општи 1912 у Атини и којег је виђао за време рата у Лондону и Паризу имао је са

⁵ N. Županić, Etnogeneza Jugoslovena. („Rad“ 222 Jugosl. Akad. znanosti i umjetnosti, str. 165–166). Zagreb 1920.

⁶ Н. Günther, op. c. p. 56, слика № 56.

Н. Пашићем заједничко: долихокефалију, боју коже и очију али не статуру и боју косе, јер је Венизелос човек високог узраста, издужене можђанске посуде, тамне (затворено кестењаве) косе, модрих очију и беле коже. Изгледа ми, да је Венизелос по пореклу припадник пелопонешких Словена, који су још у позном средњем веку говорили свој језик, пак су се пред продирањем Турака склањали на од мора заштитени оток Крит. По нашем мишљењу Е. Венизелос је најизразитији најеластичнији и најкултурнији дипломата у првој четврти XX stoleћа. Био је и мудар и лично храбар кад је требало, био је благ и хуман и фасцинирао је људе начином општења и говора. Своје уједињење и повечање Грчка има да захвали у првом реду Е. Венизелосу и то тим више јер је он то извео готово без жртава у крви и новцу. Венизелос ваља толико колико и сва Грчка или још више. На конференцији мира у Паризу Грчка није имала места као ни Југославија у врховном савету савезничких сила, но ипак је био од времена на време Венизелос зват као равноправан представницима велевласти. Толико је била уважавана његова личност.

Као што смо већ на више места тврдили Срби, Хрвати и Словенци, нарочито пак Срби узети као посебан део нашег народа, не носе већ обележје старих Аријеваца (Индоевропљана),⁷ већ су данас еминентни представници Јадранске (Динарске) расе⁸ са

⁷ N. Županič, *Etnogeneza Jugoslovena*, I. c. str. 189, 190.

⁸ J. Deniker, *Les races et les peuples de la Terre*. (Deuxième édition revue considérablement augmentée avec 340 figures et 2 cartes, p. 413, 414). Paris 1926.: „6° race brune, brachycéphale, de grande taille, appelée Adriatique ou Dinarique parce que ses représentants les plus purs se rencontrent sur le pourtour de l'Adriatique du Nord et surtout en Albanie, en Bosnie-Herzégovine, en Dalmatie, en Croatie. On les trouve aussi dans la Romagne, la Vénétie, parmi les Slovènes, parmi les Ladins du Tyrol, parmi les Roumanches de la Suisse, ainsi que dans les populations du pays qui s'étend, du sud au nord, depuis Lyon jusqu'à Liège, entre la Loire et la Saône d'abord, puis sur le plateau de Langres, dans les hautes vallées de la Saône et de la Moselle, ainsi que dans les Ardennes. Dans tous ces pays, la race Adriatique apparaît avec ces caractères essentiels: taille élevée (1 m 68 à 1 m 72 en moyenne), extrême brachycephalie (85—86 d'ind. céphal), cheveux bruns ou noirs, ondulés; yeux foncés, sourcils droits; face allongée, nez fin, droit ou aquilin; teint légèrement basane. Les mêmes caractères, un peu atténués, se rencontrent chez les populations de la basse vallée du Pô, du nord-ouest de la Bohême, dans la Suisse Romande, en Alsace, dans le moyen bassin de la Loire, parmi les montagnards Polonais et Ruthènes des Carpathes, et enfin parmi les Malorousses ou Petits-Russiens et parmi les Albanais méridionaux et une partie des Grecs de l'ouest de la Grèce, et les habitants de la Serbie.“

високом статуrom, кратком, високом и у потиљку одсеченом стрмом лубањом, тамном комплексијом. Извесну изнимку праве становници бившег скопљанског санџака и Косова поља са више мање издуженим (мезокефалним) облицима главе и већим процентом отворене комплексије. Код Скопљанаца израчунао је S. Vatev⁹ кефални индекс 79.4 и то би дало за cranium 77.4, јер је код живих особа индекс главе за две јединице већи. Тако стоје ови становници по раси Пашићу ближе него Шумадинци или Ере или чак Црногорци.

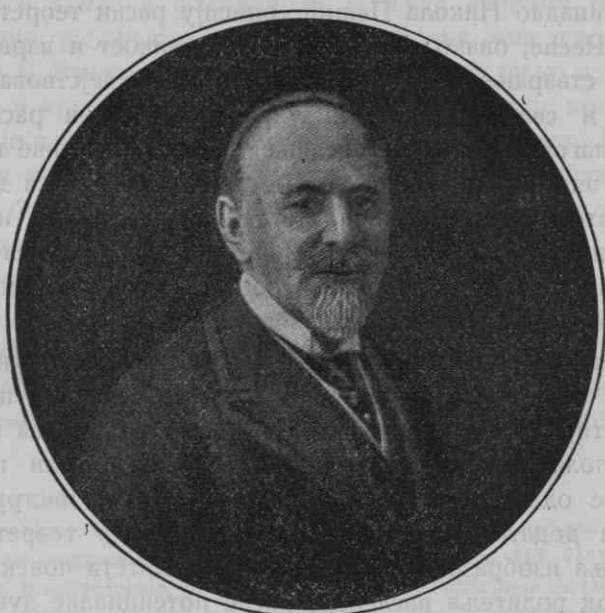
Душевне особине аријевске расе (*Homo europaeus* Linné), којој је припадао Никола Пашић, описију расни теоретичари, нарочито O. Reche, овако: Велика интелектуалност и изразита даровитост за стварање и организовање; сила удејствовања, воља, опрезност и свесност намере: укратко „активна раса“. Даље: лакше прилагођивање за заповедање него за слушање и субординацију. За високу даровитост везује се виша психичка диференциација и зато толика вариабилитета душевних сила и особина; душевна ширина и дубина. Даље нагон к самоопредељењу личне судбине, нагон за дисциплину и строгост. Тежња за идеалима као и самопрегоревање и пожртвованост за идеале итд.

Томе треба да нешто приметимо. Зацело душа живи у крви и душевни живот човека и целих племена зависи у првом реду од квалитети његовог тела и функције његових нерава као што и плодност поља зависи од геолошке структуре или продукција композиције од квалитета и структуре музичког инструмента, но ипак треба додати горњем разматрању расних теоретичара, да код стварања изобразбе, карактера и менталитета човека не одлучују само од родитеља наслеђене расне потенцијалне душевне особине, већ и средина и васпитање дотичне особе, фамилије или народа.

Код Николе Пашића запазили смо између осталих ове психичке особине: Присебност и мирноћа у најтежим приликама живота, што сигурно предпоставља здраве и јаке живце и мозак; брзо и лако просуђивање људи, ствари и ситуације без напорног систематског рада, јер је интуитивно политички мислио и пресуђивао; издржљивост и стрпеливост у раду без видне манифестације емоција, што се н. пр. не може казати за Стојана Протића и Љубу Стојановића и за друге „Ере“; практичан и реалан поглед на при-

⁹ Упореди: N. Županić, Južna Srbija (antropologija). (St. Stanojevićeva Narodna Enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka, svezak 10, str. 213—214.) Zagreb 1926.

лике у животу, јер није готово никад рачунао имагинарним факторима и ослањао се на њих; зато је и разумљив његов савет на конференцији мира у Паризу, да се попусти у преговорима са Италијом и прихвати Nitti-јева понудба, док је још било време угодно; у својим најбољим годинама одликовао се далековидношћу и смотреношћу рада: најпре оборити Обреновиће и њихов систем владавине, затим уредити Србију и кад буде то готово оборити помоћу Балканског савеза турску владавину на Балканском полуострву и ослободити тамошње Србе, па на крају, по могућности,

Миленко Р. Веснић.

обрачунати с Аустријом. Пашић је био добар психолог, познавао је људе, добро је оцењивао прилике, па је зато знао у политици добро маневрисати и тактиком надвладати противника. У последње време био је више добар тактичар него стратег на пољу политичке борбе. На замерке политичких и личних противника Н. Пашића примећујемо, да у борбама за националну слободу или грађанско право јунаци често омасте колац и конопац док се међутим политички генији често спасавају бегством и постају опет после победе њихових идеја експеленције после примирја, као што је то био н. пр. случај са грофом Андрашијем после мађарске буне 1848. године.

II. Миленко Р. Веснић.

Др. Миленко Веснић¹⁰ народио се 25. фебруара 1863 у селу Дунишићима код Сјенице у новопазарском санџаку тадашње турске царевине и умро 15. маја 1921 у Паризу. У Београд је дошао као сиромашан ђак и издржавао се сам послуживањем код имућних породица и давањем лекција ђацима. Својом вредноћом постигао је већ у Паризу докторском дисертацијом леп успех и привукао пажњу правника на Великој Школи у Београду и политичара. Постао је професор Велике Школе, био је више пута министар краљевске српске владе као и посланик на страни (у Риму и Паризу). Године 1920 био је председник министарског савета краљевине Срба, Хрвата и Словенаца а на крају своје каријере умро је као посланик у Паризу, где је својим тактом и својом образоваоношћу придобио нашој држави много пријатеља и симпатизера.

1. Антропометриски и кефалометриски подаци.

а) Висина узраста 1690 мм

б) Мере на можђанском оклопу:

Највећа дужина главе 201 „

Највећа ширина главе 164 „

Најмања ширина чела 104 „

Хоризонтални обим главе 595 „

в) Мере на лицу:

Физиогномска висина лица 189 „

Морфолошка висина лица 127 „

Горња морфолошка висина лица 81 „

Размак доњих очних углова 102 „

Размак унутрашњих очних углова 37 „

Дужина усног прореза (rima oris) 57 „

Размак јагодичних костију (arcus zygomatici) 151 „

Размак углова доње вилице 109 „

Висина носа 57 „

Ширина носа 40 „

2. Комплексија:

з) Боја косе: плава (или отворено кестејева) са бакреним сјајем).

¹⁰ Архив за правне и друштвене науке од 25. октобра 1922. — С. Јовановић, М. Веснић. (Народна Енциклопедија С. Х. С. књ. I, стр. 344—345). Zagreb 1925.

д) Боја очију: модра (са ситним кестењевим тачкицама пигментације).

ђ) Боја коже: бела.

Комплексија Миленка Веснића била је дакле у главном отворена (светла).

3. Index cephalicus.

Index cephalicus (IC) једнак је квоциенту из производа највеће ширине (NŠ) помноженог са 100 и највеће дужине главе (ND):

$$IC = \frac{N\check{S} \times 100}{ND} = \frac{164 \times 100}{201} = 82.78.$$

То значи да је Миленко Веснић припадао по облику свог мозга нижој брахицефалији. Према томе износио је index cranii 80.78, то јест за две јединице мање него index cephalicus. Овакве индексе главе не показује наш народ у језгри Динарских области већ Срби и Арнаутиши (поарнаућени Срби)¹¹ а иначе суббрахицефални Великоруси. Антеропостериорни и попречни дијаметар главе показују, да се Миленко Веснић одликовао прилично великим мозгом.

На основи наведених података за физичне особине покојног политичара и дипломате Миленка Р. Веснића може се тврдити, да је био у главном припадник аријевске (ксантодолихоцефалне) расе са извесном примесом алофилне крви која је вероватно долазила од Динарског типа.

Résumé:

L'auteur de l'article, N. Županić, donne les principales qualités de race des hommes d'Etat serbes Nikola Pašić (1845—1926) et Milenko Vesnić (1863—1921). Pour Vesnić l'auteur avait des données anthropométriques, tandis qu'il a décrit Pašić sur la base d'observations réitérées et de relations fréquentes. D'après l'opinion de N. Županić, N. Pašić avait le crâne dolichoïde, le front arrondi et incliné, le sommet haut, l'occiput arrondi, la face allongée, ovale, et le nez relativement étroit au dos légèrement courbé. La taille env. 1700 mm. Sa complexion était claire, puisqu'il avait les cheveux et la barbe de couleur blonde foncée (ou brun clair) avec des reflets cuivreux,

¹¹ Н. Жупанић, Систем историске антропологије балканских народа. („Старинар“ Н. Р. III, стр. 10—11). Београд 1908.

la peau blanche et les yeux bleus. Par ces qualités physioethniques Pašić appartenait à la race nordique ou aryenne (*homo europaeus* Linné; Xanthodolichocephalie — Županić) net a ainsi retenu les qualités physiques des Slaves méridionaux du bas moyen-âge. Par la formation de la tête et du cerveau Pašić était diamétralement opposé à Bismarck qui était hyperbrachycéphale et brachyprosope.

Milenko Vesnić appartenait par la forme de son cerveau à la brachicéphalie modérée (*index cephalicus*: 82.78, *index cranii*: 80.78), avait la taille 1690 mm, et sa complexion était en général claire, puisque la couleur des cheveux et de la barbe était brune claire avec des reflets cuivreux, et dans l'iris bleu de l'oeil on pouvait voir des points de pigment brun. On ne peut non plus dire pour Vesnić qu'il appartenait à la race adriatique ou dinarique qui domine dans le Royaume des Serbes, Croates et Slovènes.